

Скиба М. В. Повышение конкурентоспособности ВУЗов Украины как фактора роста уровня качества предоставления образовательных услуг.

В статье рассмотрена возрастающая роль образования как фактора формирования человеческого капитала в условиях постиндустриального развития. На основе анализа международных и отечественных рейтингов определено, что отечественные вузы нуждаются в повышении качества образования. Определены приоритетные направления по повышению конкурентоспособности вузов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, качество, высшее образование, человеческий капитал, постиндустриальное общество.

Skiba M. V. Improving the competitiveness of the Ukrainian universities as a factor for growth of the quality of educational services.

The article is describe the growing role of education in post-industrial development. Author consider the education as a factor of formation of human capital. Author analyzed the international and domestic rating in the article. Author determined that the Ukrainian Universities need to improve the quality of education. Author propose the priority areas to improve the competitiveness of the Ukrainian Universities.

Key words: competitiveness, quality, higher education, human capital, postindustrial society.

УДК 330.8

Манжула Є. В.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті здійснено аналіз процесів формування корпоративного сектора в Україні. Визначено переваги корпоративної власності та передумови її розвитку в нашій країні. В результаті дослідження були виділені деякі внутрішні та зовнішні чинники, що мали негативний вплив на становлення сучасних корпорацій.

Ключові слова: власність, корпоративна власність, корпоративний сектор економіки, корпорація, акціонерне товариство.

Сучасна економічна ситуація ставить перед економікою країни все нові та більш складні виклики. Обрана стратегія євроінтеграції вимагає від України проведення реформ та поступового входження у висококонкурентне середовище, а це є неможливим без розробки і реалізації інноваційної стратегії розвитку економіки. В процесі розвитку суспільного виробництва в усьому світі домінуючими стають корпоративні організаційні структури. Саме тому формування корпоративного сектора України та посилення його ролі в умовах складного кризового періоду стає об'єктивно необхідною умовою для покращення економічного клімату країни та забезпечення її поступального розвитку.

Першими звернули увагу на переваги корпорацій (акціонерних підприємств) ще меркантилісти, що знайшло своє відображення в роботах Т. Мена та Дж. Ло [1, с. 89-90]. Пізніше дослідження в цьому напрямку були продовжені класиками економічної теорії А. Смітом (який досить критично ставився до акціонерних компаній і вбачав в них загрозу економічної конкуренції, тож допускав існування подібних структур лише

в окремих видах діяльності [2, с. 691-702]) і Дж. С. Міллем (на відміну від попередника, більш позитивно відносився до акціонерних компаній, виділяючи їх переваги над іншими підприємствами [3, с. 130-133]). К. Маркс в своїх дослідженнях зазначав, що усуспільнення власності є процесом неминучим, а акціонерні компанії називав “останньою найвищою формою капіталізму” [4, с. 22, 164].

Надалі, з’ясування питання ролі і місця корпоративної власності в економічному житті суспільства зустрічаються в роботах таких науковців як А. Берлі, Е. Бернштейн, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Р. Гільфердінг, А. Маршалл, К. Каутський, Дж. М. Кейнс, Дж. Коммонс, Г. Мінз, Р. Оуен, Ф. Райфайзен, А. Сен-Сімон, Ш. Фур’є, Й. Шумпетер та інших.

Вітчизняні дослідники дореволюційного періоду проблемі корпоративної власності приділяли менше уваги, ніж на заході. Поясненням цьому є те, що Україна, яка входила до складу Російської імперії, розвивалася повільнішими темпами, ніж західна економіка. Хоч в Одесі, Києві, Юзівці, Харкові тощо до ХХ століття вже існували корпоративні об’єднання (найчастіше це були “товариства на вірі”), все ж в економіці переважало мале підприємництво [5]. Таким чином, корпоративний сектор лише починав формуватись і ще не мав значного впливу на ринкове середовище. Однак, слід виділити роботи таких науковців як М. Балліна, І. Витановича, М. Зібера, С. Н. Прокоповича, М. Туган-Барановського, А. В. Чаянова, які були присвячені питанням власності і, головним чином, процесам кооперації.

У сучасній українській економічній науці питання власності і, зокрема, корпоративної власності, досліджуються достатньо активно. Це праці А. Артеменка, С. Бабенка, А. Бойка, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Гончаренка, А. Гриценка, П. Єщенка, Т. Зінчука, Н. Коржа, І. Лазні, М. Маліка, С. Мочерного, В. Рибалкіна, Т. Сливки, О. Тарасенко та інших. Більшість цих досліджень присвячено окремим аспектам функціонування корпоративних структур, де досліджуються процеси корпоративного управління та шляхи його вдосконалення. Разом з тим, вкрай недостатньо аналізуються процеси формування корпоративної власності в Україні та їх вплив на економічний розвиток країни в цілому. Тож особливої уваги набуває подальше дослідження умов і передумов розвитку корпоративної власності, а також особливостей цього процесу, які дозволяють йому стати ефективним інструментом в становленні конкурентоспроможної національної економічної системи.

Метою статті є дослідження процесів формування корпоративного сектора економіки України та його особливого значення в умовах євроінтеграції.

Економіка розвинених країн світу характеризується динамічним розвитком та постійним вдосконаленням взаємодії різноманітних форм власності. В результаті на перший план виходять ті форми, які здатні забезпечити найвищу ефективність. І однією з таких є корпорації. Завдяки своїй “відкритості та еластичності” вони мають можливість постійно розширювати коло інвесторів, збільшуючи при цьому свої фінансові можливості на необмежений термін (на відміну від кредитів та застави), отримувати переваги з технології виробництва, спеціалізації тощо. Ще однією перевагою корпоративної власності, як зазначають дослідники, є стабільність діяльності, що базується на незалежності існування корпорації від зміни власників та обмеження підприємницького ризику і особистої відповідальності її учасників [6, с. 11]. Тож, в економічній системі розвинутих країн світу корпоративна власність вже

давно займає провідне місце.

В Україні становлення і функціонування корпоративного сектора є важливою складовою євроінтеграційних процесів.

Досліджуючи формування корпоративної власності А. Сірко зазначає, що “корпоративна власність як розвинута форма ринкового підприємництва механічно перенесена (трансплантована) у неринкове середовище, чим, власне, і зумовлюється її теперішня дискредитація через нестандартну, з точки зору загальноприйнятих постулатів економічної теорії, поведінку акціонерних підприємств” [7, с. 59]. Частково погоджуючись з цією думкою, слід зазначити, що на початку 90-х років в українців було відібрано по вкладах Ощадбанку 89 млрд. карбованців [8, с. 196]. Отже, розмір грошових доходів громадян на той час не дозволяв їм включитися в процеси приватизації через відсутність первісного капіталу. Тому приватизація соціалізованої власності здійснювалася шляхом безоплатного вручення громадянам, які не володіють капіталами, майнових сертифікатів з наданням їм права вкласти ці папери в акціонерні товариства (підприємства) або продати. Менеджери та трудові колективи успішно діючих підприємств і підприємств-монополістів проголосили їх закритими акціонерними товариствами і взяли участь в акціонуванні самостійно, без залучення інших громадян. В процесі цієї приватизації керівникам підприємств було надано право на викуп більшої кількості акцій, що, по-суті, одразу перетворило ці підприємства на підпорядковані менеджерам акціонерні компанії, а крупні акціонери поступово почали створювати олігархічні структури. Таким чином, дрібні акціонери не стали реальними власниками та були позбавлені можливості приймати участь в розподілі прибутків корпорації.

Що стосується відкритих акціонерних товариств, то вони формувались, як правило, в результаті приватизації об'єктів, які з самого початку були збитковими, мали морально і фізично застарілі основні фонди, а отже, потребували значних коштів на їх оновлення, модернізацію тощо. Приватизація за майновими сертифікатами не могла дати цим компаніям найголовнішого – фінансів, тож більшість відкритих акціонерних компаній того часу або збанкрутували, або були поглинуті іншими компаніями.

Однак, висновки багатьох дослідників про те, що в Україні не було економічних передумов для формування корпоративного сектора, є дещо перебільшеними. Незважаючи на зазначені вище проблеми, все ж таки слід відмітити, що для економіки нашої країни великі підприємницькі структури, в основі функціонування яких закладено процеси кооперації, не були новими (ще за часів УРСР функціонували такі великі промислові об'єднання як ЗАЗ, ЛУАЗ, “Запоріжсталь”, “Азовсталь” тощо). Тож логічно, що саме ці промислові об'єкти склали дієву основу корпоративної власності в Україні. Цієї точки зору притримується і О. С. Тарасенко, який зазначає, що “особливістю формування корпоративної власності в Україні слід вважати наявність її передумов у попередній планово-регламентованій економіці у вигляді державно-монополізованих структур” [9, с. 112].

Аналіз публікацій, які висвітлювали результати досліджень корпоративної власності в Україні, показав, що до середини 90-х років минулого століття дане питання українськими науковцями майже не розглядалось. Тобто, на етапі становлення корпоративного сектора в країні була відсутня науково-теоретична база з

цього питання. Це, в свою чергу, не могло не вплинути на якість трансформаційних процесів і вберегти від багатьох помилок, наслідками чого є виникнення сучасної олігархічної системи. За даних умов в процесі формування законодавчої бази по регулюванню корпоративних відносин був порушений принцип послідовності: економічна категорія – базова, юридична – надбудовна. В результаті суперечливе і вкрай недосконале законодавство сприяло ручному управлінню корпоративними правами в інтересах впливових політико-бізнесових об'єднань [10, с. 80]. Тож, як зазначає в своїй статті В. Семенюк, “саме на цьому етапі з'явилися тіньові канали приватизації – через практику передачі в управління державних пакетів акцій, процедуру банкрутства, додаткову емісію акцій тощо” [10, с. 79].

Як бачимо, формування корпоративного сектора на основі приватизації державної власності не призвело до суттєвих результатів і, переважно, має наслідком заволодіння суспільною власністю окремими громадянами, яке здійснюється в рамках трансформаційного законодавства та з його порушеннями, а в ментальній оцінці більшості громадян оцінюється як пограбування. Отже, українські корпорації суттєво відрізняються від західних як в методах їх створення, так і у вирішенні соціальних проблем. Корпоративний сектор, що склався в нашій країні, не здатний та й не бажає нести соціальну відповідальність за наслідки своєї фінансово-господарської діяльності.

За роки незалежності Україна, на яку припадала чверть сільськогосподарського виробництва СРСР, і, яка мала потужні виробничо-промислові комплекси машинобудування, літакобудування, металургійні комбінати тощо, на сьогоднішній день за даними FORBS в рейтингу зростання пострадянських економік знаходиться на 13 місці серед 15 [11]. Основними причинами цього, як зазначають вітчизняні і західні фахівці, є корупція та “злиття влади і капіталу”. А це, як зазначалось вище, є наслідком специфічного формування корпоративного сектора.

Незважаючи на значні вади сучасних корпорацій, лише вони спроможні підняти економіку. Адже, саме виробництво є тією основою, на якій можна побудувати сильну незалежну державу. І саме корпорації є тими організаційними структурами, які забезпечують найвищу ефективність виробництва. Таким чином, сучасна ситуація вимагає від корпоративного сектора докорінних змін.

По-перше, необхідно привести законодавство до належного рівня, що дало б змогу унеможливити тіньові схеми ведення бізнесу (і рейдерство, в тому числі). Це також є однією з вимог Євросоюзу для подальшої інтеграції України в європейське співтовариство.

Наступним кроком має стати посилення ролі державного контролю над корпоративними правами, а також розробка системи заходів по захисту дрібного акціонера, щоб дивіденди були не лише примарною економічною категорією, а стали реальним джерелом доходів власників акцій.

Також необхідно зробити так, щоб принципи корпоративної соціальної відповідальності стали нормою ведення бізнесу і не лише в сфері трудової практики. Так, за даними Центру розвитку корпоративної соціальної відповідальності в 2014 році лише три чверті опитаних компаній здійснюють соціальні програми для персоналу: соціальний пакет, медичний пакет, пенсійне забезпечення, відсутність дискримінації при працевлаштуванні та ін. [12]. В той же час поза їх увагою залишаються програми

щодо захисту природних ресурсів і співробітництва із суспільством. Серед тих незначних компаній, які все ж таки впроваджують екологічну відповідальність, найпоширеніші практики застосування енергозберігаючих технологій, а також програми сортування й утилізації відходів [13, с. 63].

Висновки.

1. Корпоративна форма господарювання завдяки таким своїм перевагам, як концентрація фінансового, виробничого, трудового, інноваційного капіталу тощо, стає однією з найрозповсюджених форм ведення бізнесу в розвинутих країнах світу.

2. Формування корпоративного сектора економіки в Україні відбувалось на базі попередньої системи, в якій великі підприємства та науково-виробничі об'єднання посідали провідне місце, тобто існували передумови розвитку корпоративної власності.

3. На початковому етапі формування корпоративної власності суспільство зіткнулося із значними проблемами, що суттєво вплинуло на всю подальшу систему корпоративних відносин. Дані проблеми можна поділити на внутрішні і зовнішні.

До проблем зовнішнього характеру можна віднести:

1) відсутність у населення реальних коштів (початкового капіталу) для ефективної організації бізнесу;

2) недосконале законодавство, яке не зупинило процеси тінізації економіки, та призвело, з одного боку, до значних втрат виробничих потужностей (штучні процедури банкрутства та знищення об'єктів промисловості), а з іншого, до концентрації великої власності в руках окремих осіб, сімей, кланів.

Внутрішніми перешкодами на шляху до формування корпоративного сектора в Україні можна вважати:

1) фізично та морально застарілі основні фонди підприємств, що підлягали приватизації;

2) відсутність кваліфікованого менеджменту, який би зміг організувати роботу підприємства в нових (для того часу) ринкових умовах.

4. Незважаючи на значні вади сучасних корпорацій, саме вони спроможні забезпечити зростання виробництва, що є важливою умовою для розбудови сильної економіки.

Використані джерела:

1. Сливка Т. О. Еволюція наукових поглядів на розвиток корпоративної власності / Т. О. Сливка // Український соціум. – 2014. – № 3(50) – С. 89-99.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ.; предисл. В. С. Афанасьева. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с. – (Антология экономической мысли).
3. Милль Дж. Ст. Основания политической экономии с некоторыми применениями к общественной философии / Дж. Ст. Милль; пер. Е. И. Остроградской. – Киев-Харьков: Южно-Русское Книгоиздательство Ф. А. Иогансона, 1896. – 866 с.
4. Маркс К. Экономические рукописи 1857–1861 гг. (Первоначальный вариант “Капитала”) / Карл Маркс; [в 2-х ч.]. – Ч. 2. – М.: Политиздат, 1980. – 619 с.
5. Ігнат'єва І. А., Ігнат'єв О. І. Особливості становлення корпоративної форми організації бізнесу та корпоративного сектору України [Електронний ресурс] / І. А. Ігнат'єва, О. І. Ігнат'єв // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка” / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. – 2012. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1427>

6. Корпоративне управління : монографія / І. Спасибо-Фатєєва, О. Кібенко, В. Борисова [за ред. проф. І. Спасибо-Фатєєвої]. – Х. : Право, 2007. – 500 с.
7. Сірко А. Корпоративна власність у транзитивній економіці / А. Сірко // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 57-64
8. Насікан Н. І. Умови формування конкурентного середовища в перехідній економіці України / Н. І. Насікан // Сучасний стан і перспективи розвитку соціально-гуманітарних наук та освіти : збірник наук. праць присвячений 10-річчю соціально-гуманітарного фак-ту / редкол. : В. Д. Бондаренко, І. П. Устинова [та ін.]; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ [б. в.]. – 2002. – С. 191-200.
9. Тарасенко О. С. Корпоративна власність України: особливості формування / О. С. Тарасенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. – Сер. : экономическая. – Вып. 31 (117). – Донецк : ДонНТУ, 2007. – С. 111-117.
10. Семенюк В. П. Розвиток корпоративного сектора економіки та корпоративного управління в Україні / В. П. Семенюк // Економіка прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 78-88.
11. Рейтинг роста постсоветских экономик [Електронний ресурс] // Сайт FORBES Україна. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/nation/1388984-rejting-rosta-postsovetskih-ekonomik#13>
12. Розробка національного стандарту з КСВ [Електронний ресурс] // Сайт Центрального розвитку корпоративної соціальної відповідальності. – Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org>
13. Кужелев М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні / М. О. Кужелев // Економічний часопис – ХХІ. – 2015. – № 3-4(1). – С. 60-63.
14. Корж Н. В. Структурування корпоративного капіталу / Н. В. Корж // Економічний часопис. – ХХІ. – 2014. – № 11-12. – С. 113-115.

Манжула Е. В. Особенности формирования корпоративной собственности в Украине.

В статье осуществлен анализ процессов формирования корпоративного сектора в Украине. Определены преимущества корпоративной собственности и предпосылки ее развития в нашей стране. В результате исследования были выделены некоторые внутренние и внешние факторы, оказавшие негативное влияние на становление современных корпораций.

Ключевые слова: *собственность, корпоративная собственность, корпоративный сектор экономики, корпорация, акционерное общество.*

Manzhula I. V. Features of the formation of corporate ownership in Ukraine.

In the article the analysis of formation processes of the corporate sector in Ukraine. Advantages of corporate ownership and the background of its development in our country. In the result of the study highlighted some internal and external factors that had a negative impact on the development of modern corporations.

Key words: *ownership, corporate ownership, corporate sector, Corporation, joint-stock company.*

УДК 351.862

Островський І. В.

Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”

**РЕСУРСНА РЕВОЛЮЦІЯ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ**

Розглянуто та проаналізовано проблему ресурсної революції в умовах глобального економічного простору. Висвітлено проблеми забезпечення сучасної цивілізації енергетичними та мінеральними ресурсами. Досліджено взаємозв'язок між рівнем розвитку інтелектуальних ресурсів та розвитком національної економіки.